

Jugoslaviji predstavila razvoj sinagoge od Salomonovega templja do danes ter njeno vlogo pri ohranjanju judovske identitete. Zoja Prijić je v prispevku *Krsne slave kod Srba u Knjinskoj krajini* prikazala družinski običaj praznovanja »slave«, družinskih svetnikov v tradicionalni obliki. Hrvatska pučka crkvena popevka 19. stoljeća je kratek sestavek avtorice Smiljke Fajdetić. Cerkevne ljudske pesmi so imele v posameznih zgodovinskih obdobjih različne pomen, vendar so se do danes ohranile v spremenjeni obliki, prilagojene času. Dušanka Ogar v prispevku *Simboli na preslicama iz poklon zbirke bračnog para Kaće i Jevrema Brkovića* opiše zbirko 223 preslic, analizira ornamentiko in simboliko likovnih okraskov. Trajko Petrovski predstavi koledarske šege Romov v prispevku *Za kalendarskite običai kaj Romite vo Skopje i okolinata*. Ralf Čeplak je opozoril na vlogo muzeja kot institucije v družbenem razvoju in pomen muzejskih zbirk pri ohranjanju kulturne identitete.

Večina prispevkov v zborniku kaže na ustaljeno konceptualno zasnovo etnološkega teoretičnega in praktičnega raziskovalnega dela. Le v nekaj prispevkih zasledimo nove metodološke pristope z aktualnimi spoznanji in problemsko zastavitev obravnav.

Mihaela Hudelja

Philippe Aries, Otrok in družinsko življenje v starem režimu. Ljubljana, Studia Humanitatis 6, Škuc, 1991, 529 strani.

V današnjem času je vzgoja otrok predmet številnih znanstvenih raziskav ter diskusij; tržišče je nasičeno s tovrstno literaturo, vendar pa le s težavo zasledimo knjige, ki bi osvetljevale pojmovanje otroka z zgodovinske perspektive. Zato je delo francoskega zgodovinarja P. Ariesa toliko bolj dobrodošlo. Že s prvo izdajo, ki je bila v Franciji predstavljena v šestdesetih letih, se je avtor prebil iz sveta anonimnosti ter postal svetovno znan po svojem preučevanju otroške, oziroma družinske zgodovinske problematike. Na osnovi raziskav je avtor izpostavil dve tezi:

- *O tradicionalni družbi.* P. Aries opozori na popolnoma drugačen pogled na otroštvo. Trdi namreč, da je bilo občutje, kakršnega poznamo danes, srednjemu veku praktično neznano. Brezbrižnost do otroštva je ena temeljnih značilnih potez takratne družbe. Otroštvo se je v tem času omejilo le na najbolj neboljano otrokovo obdobje, torej na čas, v katerem je bil otrok odvisen od odraslih. S takšnim razumevanjem otroštva je družba preskočila etapo mladosti oziroma jim je bila ta doba neznan.

- *O transformaciji otroštva v moderni družbi.* S to tezo hoče avtor pokazati na otrokovo novo pozicijo, ki jo je dobil v okviru družine. Na te spremembe so v 17. st. vplivali v prvi vrsti moralisti, ki so izvirali iz vrst katoliških in protestantskih krogov. Vzporedno z drugačnim obravnavanjem otrok se spremeni tudi družina sama, ki postaja vez med starši in otroki.

Avtor je do svojih spoznanj prišel na različne načine. Kot pomembni dokumenti za preučevanje družinske zgodovine so mu služili družinski portreti, pa tudi Livres de raison. Za razumevanje določenega načina življenja se je prav tako opiral na dnevnik osebnega zdravnika Louisa XIII. Kar se tiče njegovih metod raziskovanja, je v ospredju metoda rabe ikonografskih dokumentov. V poglavju, ki govori o starostni strukturi šolarjev je prišel do »bistvenih dognanj«, kakor pravi sam, s pomočjo statistične analize.

V prvem poglavju *Občutje otroštva* so opisane različne življenjske dobe. Srednjemu veku je bilo neznano tako otroštvo (če izvzamemo nekaj prvih mesecev po rojstvu) kakor tudi obdobje adolescence. Otroci so že zgodaj stopili v svet odraslih, se z njimi pomešali in na ta način preskočili dobo mladosti. Družina v preteklosti ni imela ideje, koncepta ali zavesti o pomembnosti vzgoje. Avtor to trditve osvetljuje z različnih perspektiv. Kot dokaz za to navaja umetnost, pri kateri vse do 17. st. ni zaslediti upodobitve otroštva. Šele to stoletje postane nakakšna prelomnica, saj se od tega časa naprej pojavljajo otroški portreti vse številneje in pogosteje. Hladnost do otroštva se ni kazala le v slikovnih motivih, temveč tudi v načinu oblačenja. Otroške obleke se niso prav nič, oziroma zelo malo razlikovale od tistih, ki so jih nosili odrasli. Naslednji pomembni dokazi nepoznavanja otroške dobe so igre, ki so bile v srednjem veku enake za vse starosti in sloje. Sčasoma šele je prišlo do razcepa na otroške in odrasle igre na eni ter ljudske in meščanske na drugi strani. Igre torej niso več pomenile skupnega izhodišča kot nekoč, temveč so predstavljale faktor ločevanja med različnimi skupinami - otroci, odrasli, bogati, revni. Tudi odnos do seksualnosti kaže novo ravnanje z otroki, saj je bila sprva zelo razširjena navada vključevanja otrok v seksualne šale odraslih, svobodno govorjenje o tej temi ter drzni gibi in dotiki, ki si jih v današnjem času ne bi mogli privoščiti. Z izdajo knjig o liki, ki so jih v največjem

številu publicirali jezuiti, se je počasi ta proces začel spreminjati. Vsekakor je odigrala pri tem religija veliko vlogo, saj se je z moralizacijo pričel spreminjati svet, v katerem prej ni bilo nobenih zadržkov. V 16., še bolj pa v 17. st. se pojavijo zagreti reformatorji - moralisti, ki se z vso zagnanostjo borijo proti »anarhiji« srednjeveške družbe. Pozorni so postali na poprej zanemarijen občutek otroštva. V otrocih so sedaj videli krhke božje osebe, ki jih je treba istočasno obvarovati in spametovati. To občutje se je sčasoma tudi preneslo v družinsko življenje.

Drugo poglavje *Šolsko življenje* govori o pečatu srednjeveške miselnosti v življenju šolarja. Ko je otrok prestopil šolski prag, se je v trenutku znašel v svetu odraslih; starostno mešanje je bilo nekaj povsem običajnega. Avtor z neverjetno natančnostjo in preciznostjo seznanja bralca s pogoji, v katerih so živeli učitelji in učenci, z urnikom, učbeniki, ki so jih imeli ta čas na razpolago, z začetki in razvojem kolegijev, ki se pojavijo kot odpor mešanja različnih starosti, s predpisi in redi, ki vladajo v teh zavodih, z različnimi reformami, ki so vpeljevala načela reda in strogosti. Seznanimo se z začetki uporabe moderne besede »razred«, nadalje, kdaj pride do ločitve po učilnicah ter kakšni vzroki so botrovali takšni odločitvi. S pomočjo statistične analize je Aries dobil starostno strukturo šolarjev. Poudariti je treba, da so v času nastajanja prvih šol učenci prestopili njen prag šele takrat, ko so jim to dovoljevale finančne zmožnosti; nekdo je stopil v razred v ranem otroštvu, drugi pa šele v cvetu mladosti. Obiskovanje šole je bilo sredi 16. st. še novost. Zaradi tega je bilo omejeno tako glede trajanja študijev, kakor glede številčnosti. Šolanje pa je bilo monopol moškega spola. Ženske so bile izrinjene iz izobraževanja. Kratko otroštvo je bilo za njih realnost vse do 17. st. Poroke pri štirinajstih ali petnajstih letih niso bile nobena posebnost. Moški spol je bil privilegiran do adolescence, na drugi strani pa so dekleta takoj stopila v svet odraslih. Zanimiva je tudi avtorjeva primerjava trajanja poznega otroštva in adolescence s sedanjim časom. Kakor v prejšnjih stoletjih, se tudi danes mlad delavec takoj po končani šolski obveznosti znajde v svetu ljudi, ki še vedno ne poznajo starostnih razločkov, katere je proizvedla šola. Novo stopnjo v razvoju šolstva predstavlja vojaška ideja, ki se je pričela krepiti v drugi polovici 18. st. Šolski sistem se je sedaj začel zgledovati po vojaških šolah, ustanovljenih prav v tem času. Ko so vzgojitelji začeli uvajati v šole vojaško disciplino, se je s tem pojavilo novo občutje, občutje adolescence. V 18. st. se zgodi prelom, ki zaznamuje družbo tistega časa. Dokončno pride do diferenciacije med poukom za ljudstvo in poukom za meščanstvo in aristokracijo. Začne se ločevanje med revnimi in bogatimi otroci, kajti »lepo vzgojeni otrok« mora biti ločen od »surovih in zanemarijenih dečkov« nižjih plasti.

V zadnjem poglavju *Družina* avtor govori o pojavu novega občutja družine. S tem ne zanika obstoja družine že v prejšnjih stoletjih, vendar pravi, da ji takrat niso pripisovali tolikšnega pomena, ni obstajala kot vrednota. To novo obravnavanje družine je seveda v tesni zvezi z večjo skrbjo za vzgojo svojih otrok.

V svoji knjigi je Philippe Aries zelo sistematično in poglobljeno zajel problematiko otroške zgodovine. Na dovolj slikovit način, ki ga bogatijo citati iz vsakdanjega življenja ljudi, oriše plastično podobo preteklih stoletij. Čeprav je knjiga napisana poljudno, pa avtor kljub temu ohranja visoko stopnjo strokovnosti. Knjiga pomeni velik prispevek strokovni literaturi na tem področju in upamo lahko, da bo tudi katerega med slovenskimi strokovnjaki spodbudila k raziskavam te vrste. Sama pogrešam le večjo pozornost spremembam, ki so vdrle v družine nižjih socialnih plasti ter povzročile drugačno obravnavanje otrok in njihove vzgoje. Vsekakor pa je knjiga P. Ariesa ena tistih, ki jo je vredno vzeti v roke in z njo podložiti že dolgo časa majav stol, na katerem počiva naše obravnavanje otroka.

Silvia Sovič

Bronislava Kerbelite, *Istoričeskoe razvitie struktur i semantiki skazok*, Vilnius, Akademia Nauk SSSR, Izdatel'stvo Vaga, 1991, 381 strani.

Knjiga je še izšla v ruščini, čeprav gre za litovsko avtorico, a ima že angleški povzetek na koncu, kar bi bilo pred leti čisto nemogoče.

Študija s problematiko, kakor jo napoveduje naslov, je bila opravljena na gradivu litovskih čarovnih pravljič, in to 11.500 po številu, a v kartotekah litovske Akademije znanosti hranijo vsega skupaj čez 80.000 besedil.

Avtorica v uvodu pojasnjuje motivacijo za poskus lastne sistematizacije besedil litovske zgodovinske slovstvene folklorne. S prilastkom »zgodovinska« želi poudariti, da gre za folkloro par excellence in ne tudi za sodobno, katere struktura je v marsičem pomembno drugačna od